

Ailenin Sosyalleştirme ve Toplumsal Değer Aktarma İşlevi Bağlamında Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması

Şahin DOĞAN* Fatma SARAÇOĞLU**

Özet

Bu araştırmanın amacı ebeveyn davranışlarına yönelik geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirmektir. Araştırma kapsamında Türkiye genelinde, sosyal medya aracılığıyla 18 yaş ve üzeri kadın ve erkek 600 kişiye anket uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda verilerin yedi alt boyuta dağıldığı görülmüştür. Bu yedi faktör “Ebeveyn Bağımlılığı”, “Aile Değerleri”, “Ebeveyn Egosu”, “Çocuk Merkezli Ebeveyn”, “Ebeveyn Fedakârlığı”, “Çocuk Bağımlılığı” ve “Sorumluluk” olarak adlandırılmıştır. Oluşan bu yedi boyut toplam varyansın %60,224’ünü açıklamaktadır. Yapılan test sonucunda “Cronbach Alpha” güvenirlik katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur. Faktör alt boyutlarının güvenirlik katsayıları; “Ebeveyn Bağımlılığı” 0,83, “Aile Değerleri” 0,83, “Ebeveyn Egosu” 0,75, “Çocuk Merkezli Ebeveyn” 0,73, “Ebeveyn Fedakârlığı” 0,74, “Çocuk Bağımlılığı” 0,84, ve “Sorumluluk” 0,70 olarak bulunmuştur. Yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda ölçekteki bütün maddeler için alt üst grup ayırt ediciliği sağlandığı sonucu çıkmıştır. Ölçekte toplam 32 soru bulunmaktadır. Yapılan korelasyon analizi sonucu bütün faktörlerin pozitif korelasyona sahip oldukları ve ($p < 0,01$) düzeyinde anlamlı oldukları sonucu çıkmıştır. Analiz sonuçları ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Ailenin Sosyalleştirme ve Toplumsal Değer Aktarma İşlevi Bağlamında Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği aile sosyolojisi ve eğitim sosyolojisi alanlarında yapılan çalışmalarda kullanılabilecek bir ölçüm aracı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kavramlar: Ailenin İşlevi, Sosyalleşme, Değerler, Ebeveyn Tutumları, Tutum Ölçeği

Scale Development Study on Parents' Child Raising Attitudes in the Context of Socialization and Social Value Transfer Function of the Family

Abstract

The aim of this study is to develop a valid and reliable scale for parental attitudes. The study involved administering a questionnaire to 600 male and female respondents in Turkey, aged 18 years and over, through social media. The exploratory factor analysis revealed the distribution of the data into seven sub-dimensions. These seven factors are named “Parental Addiction,” “Family Values,” “Parental Ego,” “Child-Centered Parent,” “Parental Sacrifice,” “Child Addiction,” and “Responsibility.” These seven dimensions explained 60.224% of the total variance. The test yielded a “Cronbach Alpha” reliability coefficient of 0.92. The reliability coefficients of the sub-factor dimensions are as follows: “Parent Addiction,” 0.83; “Family Values,” 0.83; “Parental Ego,” 0.75; “Child-Centered Parent” 0.73; “Parental Sacrifice,” 0.74; “Child Addiction,” 0.84; and “Responsibility,” 0.70. The independent groups t-test led to the conclusion that all items in the scale achieved lower and upper group discrimination. There are a total of 32 questions on the scale. As a result of the correlation analysis, it was concluded that all factors had a positive correlation and were significant at the ($p < 0.01$) level. The results of the analysis show that it is a valid and reliable measurement tool for parents' child-rearing attitudes. The Scale of Attitudes towards Parental Behavior in the Context of the Socialization and Social Value Transfer Function of the Family can be considered as a measurement tool that can be used in studies in the fields of family sociology and sociology of education.

Keywords: Family Function, Socialization, Values, Parental Attitudes, Attitude Scale

* Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çankırı / Türkiye, sahindogan@karatekin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7330-7447

** fatmasaracoglu.2565@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2705-4183

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Doğan, Ş. & Saraçoğlu, F. (2025). Ailenin Sosyalleştirme ve Toplumsal Değer Aktarma İşlevi Bağlamında Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması *Küllie*, 6(1),153-177.

DOI: 10.48139/aybukullie.1591290

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
26 Kasım 2024	19 Mart 2025	Araştırma Makalesi	153-177
26 November 2024	19 March 2025	Research Article	

Extended Abstract

This study, aimed to create an attitude scale for parental attitudes based on the role and function of the family in the raising, socialization, identity acquisition, and internalization of social norms. Within the scope of the study, not only the micro/individual dimension of parental attitudes in intra-family relations was included, but also the social/sociological dimension of parental attitudes was considered. As the main problem, the study focused on how the family's function of raising, socializing, and transferring social norms to individuals is reflected in parents' child-raising attitudes. In accordance with the research topic, problem, and scope, we created a valid and reliable scale to measure parents' child-raising attitudes. Although the target group of the scale is parents with children, it is believed that it will also be useful for prospective parents.

The research involved administering a questionnaire to 600 male and female respondents aged 18 and over through social media across Turkey. "Attitude Scale Development Study on Parental Behavior in the Context of the Socialization and Social Value Transfer Function of the Family" was developed by Şahin Doğan. The questionnaire includes 6 demographic questions and 37 attitude questions. We used Likert-type questions with five response categories for the parental attitude scale. These are "strongly agree," "agree," "undecided," "disagree," and "strongly disagree."

As a result of the analysis, the KMO value was found to be .925. The chi-square value of Bartlett's analysis was found to be significant ($X^2 = 7044.828$ sd= 378, $p < 0.0001$). As a result of the exploratory factor analysis, it was seen that the data were distributed into seven sub-dimensions. The test yielded a "Cronbach Alpha" reliability coefficient of 0.92. The reliability coefficients of the factor sub-dimensions are as follows: "Parental Dependency" 0.83, "Family Values" 0.83, "Parental Ego" 0.75, "Child-Centered Parent" 0.73, "Parental Sacrifice" 0.74, "Child Dependency" 0.84, and "Responsibility" 0.70. These seven dimensions explained 60.224% of the total variance.

In the family values factor, the ideal or desirable behaviors of parents were included in the functions of the family that socialize, produce values, and prepare children for the future. In family communication, the focus was on attitudes in which children are carefully listened to and guided; love and discipline are reflected in parental behaviors in a balanced manner; and moral values and social norms are transmitted to children (democratic, educating, nurturing, and developing).

In the parental addiction factor, parents' media and communication addiction and certain possible negative consequences of this addiction are considered. Attitudes were measured with questions about parents' TV and social media addiction preventing them from allocating sufficient and qualified time to their children and this addiction causing undesirable behaviors in raising children (indifferent, negligent and irresponsible, overindulgent, pampering).

The child addiction factor focuses on the possible problems that may arise in terms of socialization, communication, and social adaptation in children's social media addiction. The effect of social media addiction on children's withdrawal, decrease in peer interactions, and differentiation and limited level of daily life communication was taken into consideration.

The parental sacrifice factor includes the extent to which parents sacrifice for their children in terms of economy, health, time, and basic lifestyles (selfish and non-individualistic) and their level of care for their children (protective, selfless, devoted, and nurturing parents)..

The factor of parental ego is the extent to which parents emphasize their ideals, goals, wishes, and dreams in their child-rearing styles. Parental attitudes, such as authoritarian, oppressive, and helicopter parenting, are at the forefront because they constantly compare, compete, and set goals for their children with a concern for perfection, leading to some possible negative consequences. These attitudes in the authoritarian and oppressive category are also associated with behaviors called helicopter parenting.

The child-centered parenting factor refers to parents' tendency to be inconsistent and incapable of creating measure and balance in their child-rearing styles. It includes parental behaviors that ignore and do not accept their children's mistakes and blame others for the problems (overprotective, defensive, child-centered), the possible negativities that these behaviors may cause in children (social maladaptive function), and excessive parental behaviors that spend more than their own means for their children (such as buying very expensive phones and clothes) and believe that their children will grow up better in this way, instead of exhibiting exemplary behaviors to their children and ensuring that they internalize social values.

The responsibility factor is related to parental behaviors (permissive, lax) that focus on meeting the wishes of the child rather than education (nurturing) and that are consumption- and show-oriented.

As a result of the independent samples t-test, it was concluded that there was a significant difference between the upper and lower groups in favor of the upper group of 27% ($p < .01$). The correlation analysis indicated that all factors had a positive correlation and were significant at the level of ($p < 0.01$).

In conclusion, the “Scale of Attitudes Towards Parental Behavior” developed in this study was prepared based on the socialization and value transfer function of the family and considering the sociological dimension of the issue. The scale items are multidimensional and comprehensive, including ideal, positive, and negative behaviors of parents, which were developed by taking into account the relevant literature. The analysis yielded a measurement level with high statistical validity and reliability. Thus, we have obtained a scale with validity and reliability, suitable for use in scientific studies on attitudes towards parental behaviors.

Giriş

Aile, tarihsel süreçte pek çok evreden geçerek değişime uğramış esnek bir toplumsal birimdir. Zaman içinde farklı toplumlar ve farklı kültürlerde kendine özgü çeşitlilikler barındırarak varlığını devam ettirmiştir (Aydın, 2011, ss. 40-43; Giddens, 2021, ss. 394-439; Özensel, 2023, ss. 13-28). Dinamik yapısı, işlevi ve toplumsal yapının diğer birimleri ile kurduğu ilişki nedeniyle hem makro hem de mikro düzeyde birçok kuramsal yaklaşımın araştırma konusu olmuştur (Canatan, 2013, s. 19; Marshall, 2020, ss. 7-8; Gökçe, 2019, s. 187). Sanayi Devrimi sonrasında Batı toplumlarında modernleşme olarak adlandırılan sosyo-ekonomik, kültürel, hukuki, siyasi vb. birçok yapıda başlayıp büyük dönüşümlere neden olan değişim süreci zamanla Batı dışı diğer toplumlara da sirayet etmiş ve o toplumlarda da modernizasyon süreçleri başlamıştır. Bu süreçlerle birlikte

birçok toplumun yapısında meydana gelen köklü kurumsal değişimler sadece pozitif gelişme/yenilik olarak kalmamış aynı zamanda aile yapısı ve ebeveyn rolleri/tutumlarının da olduğu birçok alanda sancılı/çetrefilli bir dönüşüme neden olmuştur (Yıldırım, 2013, ss. 121-128; Gökler & Atamtürk, 2021). Aile, günümüz sanayi toplumlarında yoğun biçimde kendini gösteren buhran ve bunalımların çözümünde ekonomiyi, kültürü, hukuku, eğitimi ve değerleri de kapsayan boyutuyla ve kurumsal yapısıyla öne çıkarılmıştır. Bu kapsam ve boyuttan yola çıkılarak sosyal düzenin ancak toplumsal normlarla uyumlu ve denge halindeki bir aile ortamında sağlıklı nesillerin yetiştirilmesiyle sağlanabileceği genel kanısı oluşmuştur (Doğan, 2009, ss. VII-3). Ayrıca ailenin insanın ve toplumun gelişiminde birincil düzeyde önemli olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu yaygın kanıya göre insanın ve toplumun gelişebilmesi için çocukların sağlıklı aile ortamında ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi, sosyalleştirilmesi ve toplumsal normları içselleştirmesi gerekmektedir (Yıldırım & Yıldırım, 2013, ss. 140-142). Bu ideal durum ise ancak ebeveynlerin bu amaca uygun tutum geliştirmesiyle sağlanabilir. Çünkü bireylerin sosyal davranışlarına yön veren motivasyon, istek, öğrenme ve idrak etme süreçleri inançların ve tutumların etkisiyle yönetilmektedir (Krech & Crutchfield, 1980, s. 201). Bu yüzden bireylerin toplumsal normlarla uyum halinde sosyalleşmelerinde ve kişisel gelişimlerini sağlıklı biçimde yürütebilmelerinde ebeveyn tutumlarının rolü merkezi öneme sahip bir gerçekliktir.

Günümüzde ailenin hem kurumsal işlevi hem de bireylerin gelişimi açısından zor ve büyük bir sorumluluğu vardır. Aile yalnızca aile fertlerinin fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişimini sağlayan bir topluluk değildir. Aile aynı zamanda eğitim, sosyalleşme ve sağlam kültürel bağların oluşması noktasında aile bireylerinde entelektüel yatkınlık, ahlaki değer, inanç ve tutumların oluşturulduğu bir ilişkiler sistemidir (Ceka & Murati, 2016). İnsan davranışlarına yön veren tutumlara bireyin zihin dünyasına hâkim olan “ferdi benlik” ve “sosyal benliğin iç içe geçtiği kompleks bir yapı etki eder (Mead, 2021, ss. 195-200). Bireyin gelişmesinde ve kişiliğinin olgunlaşmasında birincil nitelikte ilişkiler daha baskındır ve aile ortamında bu ilişki biçimi sürdürülür (Akyüz, 2008, s. 23). Yetişkin nesil ve genç nesil arasında temel bir sorumluluk/görev paylaşımı vardır. Yetişkinler fikri ve ahlaki değerleri ve toplumsal normları çocuklara/gençlere öğretme (eğitim, terbiye, sosyalleştirme) ve aktarma rolü üstlenirler (Durkheim, 1955, ss. 46-50). Bireylerin gelişiminde genetik faktörler, ebeveyn çocuk yetiştirme biçimleri ve çevresel (toplumsal) faktörler etkilidir ve bu gelişim çok boyutlu bir yapıdadır (Maccoby, 2000; Holden & Miller, 1999). Bu yüzden aileye ve ebeveyn-çocuk ilişkilerine yönelik yapılacak çalışmalarda tüm bu faktörler ve boyutlar dikkate alınmalıdır.

Bu araştırmada; ailenin bireylerin yetiştirilmesinde, sosyalleşmesinde, kimlik edinmesinde ve toplumsal normları içselleştirmesindeki rolü ve işlevi esas alınarak ebeveyn davranışlarına yönelik tutum ölçeği oluşturmak hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında, sadece ebeveyn tutumlarının aile içi ilişkilerdeki mikro/bireysel boyutu yer almamış, aynı zamanda ebeveyn tutumlarının toplumsal/sosyolojik boyutu da dikkate alınmıştır. Temel problem olarak ailenin bireyleri yetiştiren, sosyalleştiren ve onlara toplumsal normları aktaran işlevinin ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında nasıl yer ettiğine odaklanılmıştır. Bu amaçla araştırma konusu, problemi ve kapsamına uygun biçimde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçeğin hedef kitlesi çocukları olan ebeveynler olmakla beraber ebeveyn adayları için de faydalı olacağına inanılmaktadır. Ailenin Sosyalleştirme ve Toplumsal Değer Aktarma İşlevi Bağlamında Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği aile sosyolojisi ve eğitim sosyolojisi alanlarında yapılan çalışmalarda kullanılabilecek bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir.

Ebeveyn tutumları üzerine yapılan çalışmalarda ulusal ve uluslararası literatürde zengin bir içerik vardır. Araştırma konusu olarak ebeveyn tutumları birçok çalışmada yer almış, farklı açılardan, farklı kuramlar, örneklem grupları ve yaklaşımlarla konuya yaklaşılarak araştırma ölçekleri geliştirilmiş ve meta-sentez/analiz çalışmaları yapılmıştır (Giddens, 2021, ss.394-439; Kırmızı & Doğan, 2017; Sümer ve diğerleri, 2010). Türkiye literatüründe ise 11.09.2024 tarihinde Ulusal Tez Merkezi (YÖK TEZ) web taramasına göre, 2002-2024 yılları arasında yapılmış ve sadece tez başlığında “ebeveyn tutumları” olan 303 çalışma vardır. Sadece YÖK TEZ’in kayıtları dikkate alındığında bile ebeveyn tutumlarının kapsamının genişliği ve araştırma konusu olarak seçilmesinin ne kadar önemli olduğu görülebilir. Kağıtçıbaşı (1993, s. 61-63), ailenin insanın gelişimindeki önemini birincil düzeyde olduğunu ve sosyalleşme sürecinin önemli bir bölümünün aile ortamında gerçekleştiğini söylemiştir. Ona göre aile; çözümleme birimi gibi düşünüldüğünde hem bireysel hem de toplumsal boyutu dikkate alınarak, çok yönlü bakışla yaklaşılarak ve ilgili tüm bölümlerin çalışmalarından yararlanılarak ele alınmalıdır. Ayrıca ebeveyn tutumlarıyla ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalarda kullanılan ölçekler sıklıkla Türkiye dışında geliştirilmiş ve uygulanmış ölçeklerdir. Türkiye’deki araştırmacıların önemli bir bölümü bu ölçekleri uyarlayarak kendi çalışmalarında kullanmışlardır (Sümer ve diğerleri, 2010). Türkiye dışında farklı toplumsal yapı, kültür ve örneklem grubu üzerinden oluşturulan ölçeklerin Türkiye evreninde kullanılması araştırma bulgularının yerel unsurları gözden kaçırmasına neden olabilir. Çalışma ölçeği araştırma evreninin (Türkiye) kendine özgü yapısı ve koşulları içinde oluşturulmuş ve araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Böylece literatüre kendi sınırlılıkları içinde özgün katkı sunmak hedeflenmiştir.

Ailenin Toplumsal Normlarla Uyumlu Sosyalleştirme İşlevi

Aile; sosyal kurumlar arasında yaşam tarzı, değer ve kültürün somut ve ilk elden görünür olduğu sosyo-ekonomik bir birimdir. Aynı zamanda neslin devamını, çocukların korunmasını, yetiştirilmesini ve sosyalleşmesini sağlayan ve “*yaşamsal niteliği gereği birinci sırayı alan*” toplumsal kurumdur (Gökçe, 2019, s. 187). Ailenin işlevi, türü, biçimi ve yapısı yaşanan toplumun hukuki, siyasi, ekonomik (üretim biçimi ve ilişkileri) ve dini özelliklerine göre şekillenip, tarihsel süreçte farklılaşarak çeşitlenmiştir (Yıldırım, 2013, ss. 121-138; Tacoğlu-Poyraz, 2020, s. 143). Dünyanın her yerinde aynı biçimde sürdürülüp aynı anlamı ve değeri taşımasa da ailenin görevleri ve işlevleri bazı genel sınıflandırmalar üzerinden değerlendirilmiştir. Ailenin biyolojik işlevi neslin devamını sağlayan unsura, ekonomik işlevi aile üyelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılayan yönüne, koruyuculuk işlevi aile bireylerinin manevi ve maddi tüm zorluklar/zararlardan koruma boyutuna, psikolojik işlevi aile içi duygusal dengenin geliştirilmesine ve eğitim işlevi ise aile fertlerinin bireysel ve toplumsal açıdan yetişmesi, sosyalleşmesine karşılık gelmektedir. Eğitim işlevi; formel, geleneksel, kültürel ve kişisel eğitim dışında aynı zamanda dini eğitim ve pratiklerini, boş zamanların değerlendirilmesini ve sosyal statü elde etme çabasını da içermektedir (Aydın, 2011, ss. 37-40; Gökçe, 2019, s. 188; Akyüz, 2008, ss. 79-80).

Sanayileşmenin, kentleşmenin, dijitalleşmenin ve kapitalist ekonomik ve kültürel modelin aşamalı olarak toplumsal yapıyı dönüştürmesi sonucunda ailenin işlevleri de yapısal değişim geçirmiştir (Özensel, 2023, ss. 14-28). Ailenin işlevi geleneksel toplum yapısında toplumsal yapının tüm bileşenlerinin ihtiyaçlarına cevap verirken (aileye yönelik toplumsal kurum yaklaşımı) günümüz toplumlarında psikolojik ve toplumsal açıdan manevi destek boyutuyla (aileye yönelik aile pratikleri yaklaşımı) daha çok öne çıkmaktadır (Giddens, 2021, s.404). Günümüzde aile; ekonomik, fizyolojik ve boş

zamanlar işlevini diğer toplumsal kurumlara önemli ölçüde aktarırken, eğitim işlevinde formel eğitime destek olma ya da alternatifler oluşturma açısından biçimsel dönüşüme uğramıştır. Sosyalleşme, değer üretme/aktarma ve psikolojik işlevinde ise değişen sosyo-kültürel ve ekonomik koşullar nedeniyle değişime uğramıştır. Fakat ailenin sosyalleştirme, değer üretme/aktarma ve psikolojik işlevlerinde zamanla oluşan bu farklılıkların hem geleneksel aile rollerinde yeni biçimlerin/seçeneklerin öne çıkmasıyla hem de küresel, dijital ve siber dünyanın buhranlarına karşı koruma kalkanı oluşturma potansiyeliyle aynı zamanda daha çok önem kazanmasına da neden olmuştur (Özensel, 2023, ss. 14-28; Coşkun, 2018, ss. 257-276).

Sosyalleşme, insan gelişimi açısından bireysel olduğu gibi toplumla bir arada yaşama açısından da toplumsaldır. Bireysel ve toplumsal unsurların karşılıklı etkileşimiyle gerçekleşen sosyalleşme; ekoloji, kültür ve tüm sosyal çevreyi içine alan karmaşık yapı bir durumdur. Bu yönüyle sosyalleşme hem gönüllü (sosyalleşme) hem de istemsiz (kültürleşme) bir süreçle gerçekleşir (Kağıtçıbaşı, 1993, ss. 61-66). Gelişim hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreç çok yönlü, çok boyutlu, esnek, multidisipliner ve bağlamsaldır. Aile, okul, akran grupları, şehir, mahalle, cemaat (topluluk) vb. birçok ortamda; tarihi, ekonomik, kültürel ve toplumsal faktörlerden etkilenerek ömür boyu devam eder (Santrock, 2021, ss. 7-11).

Durkheim (1955, ss. 46-48, s. 103), toplum, kurumlar, aile ve sosyalleşmeye geniş bir çerçeveden bakmaktadır. O, terbiye (eğitim, sosyalleşme) kavramı üzerinden geliştirdiği önemli bir eğitim sosyolojisi yaklaşımı oluşturmıştır. Ona göre terbiye; genç neslin yetişkin nesil tarafından çok boyutlu kurumsal yapılarla (aile, topluluklar, kurumlar) eğitilmesidir. Bu terbiye; bireylerin fikri, ahlaki ve fiziksel hallerde ideal bir duruma gelmesine yarayan her türlü bilgi, davranış, tutum ve eğitim içeriğinin olduğu kompleks bir yapıdır. Durkheim, insanın iki tür varlığından söz etmiştir. İlki bireysel meselelerde bireysel karşılığın olduğu “*ferdi varlık*” kısmıdır. İkinci kısım ise “*sosyal varlık*”tır. Burada (sosyal varlıkta) “*alışkanlıklar, hisler, fikirler, her neviden toplumsal adetler, töreler, meslekten gelme an’aneler, gelenek, görenekler, ahlaki ameller ve dinden gelen ahlak ve dini inançlar*” vardır. Terbiye etmenin amacı her bireyde işte bu sosyal varlığı kurmaktır.

Kağıtçıbaşı (2019, ss. 31-33, s. 109, ss. 179-180), benlik, aile ve toplum ilişkisini bağlamsal, gelişimsel, işlevsel ve kültürel/kültürler arası yaklaşımlardan beslenerek açıklamıştır. Aile ve ailenin çocuğu sosyalleştirmesi sürecini farklı sosyo-kültürel çevrelerle birlikte değerlendirmiştir. Bilişsel ve sosyal yetkinlik kapsamında ebeveyn ve çocuk arasındaki aktif etkileşimin yeterli bir sosyalleşme oluşturacağından söz etmiştir. Geleneksel toplumların bağımlı aile/insan modeliyle modern toplumun bağımsız aile/insan modelini sentezlemiş ve aile ve çocuk çalışmalarında psikolojik/duygusal bağlılık modelini önermiştir. Bu modelde; nesiller arası duygusal bağlılığın olduğu, çocuğun ekonomik olmaktan ziyade psikolojik değerinin öne çıktığı, hem aile/grup bağlılığının hem de kişisel özerklik ve değerlerin yer bulduğu ve aynı zamanda ebeveyn kontrollünde çocukların yetiştiği bir etkileşimli ilişki vardır.

Özensel (2023, s. 18), ailenin sosyalleşme işlevini; çocuğun uzun bir süreçte (yaşam boyu) kişiliğinin gelişmesi, bireysel ve toplumsal rolleri öğrenmesi ve insanın davranış, tutum ve alışkanlıklar geliştirerek yaşadığı toplumla uyumlu ve faydalı bir fert haline gelmesi biçiminde açıklamıştır. Ona göre aile; toplumsal normların ve ortak değerlerin içselleşmesiyle ve bir sosyal benlik ve sosyo-kültürel karakter oluşmasıyla meydana gelen insanların sosyalleşme sürecinin ve toplumla bütünleşmenin en önemli kaynağıdır.

Günümüzde her ne kadar ailenin yapısı, konumu, değeri ve işlevi farklılaşıp önemli bir dönüşüm geçirmiş olsa bile ailenin toplumsal normlarla uyumlu sosyalleştirme işlevi hala konuşulan konular arasında üst sıralardadır (Özensel, 2023, ss. 13-28; Öztürk, 2019). Bunun en önemli nedenlerinden biri yeni dijital çağda insanların yaşadığı bireysel/toplumsal sorunların hem kaynağında hem de çözümünde aileye, ebeveynlere, çocuk yetiştirilmesine ve toplumsal normlara gönderme yapılmasıdır. Çünkü problemlerin kaynağı olarak olumsuz (sorunun kaynağı, istenmeyen) ebeveyn tutumlarıyla yetişen bireylerin sorunlu sosyalleşmesi gösterilirken aynı zamanda problemlerin çözümünde olumlu (önerilen, ideal) ebeveyn tutumlarıyla yetişen bireylerin sağlıklı sosyalleşmesi önerilmektedir (Öztürk, 2019).

Ebeveyn Tutumları ve Çocuk Yetiştirme

Tutumlar; duygusal, davranışsal ve bilişsel öğelerde ortaya çıkan bir uyarıcı ya da nesneye karşı grupta veya yerleştirme sonucunda oluşan değerlendirmeler bütünüdür. Kişilerin bir uyarana karşı geliştirdikleri duygusal açıdan olumlu/olumsuz hisleri, davranışsal açıdan olumlu/olumsuz davranma eğilimleri ve bilişsel açıdan olgu, bilgi ve inançları kapsayan düşünceleri tutumlara örnek verilebilir. Tutumların; karmaşık süreçlerle ortaya çıkan, çoklu faktörlerden beslenen, uzun bir süreçte oluşan ve değişmesi zaman alan bir yapısı vardır. (Taylor ve diğerleri, 2015, ss. 140-142; Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2021, ss. 129-131; Krech & Crutchfield, 1980, s. 201).

Baumrind, (1966, 1971) ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları üzerine kapsamlı ve kuramsal temel oluşturan çalışmalar yapmıştır. O, öncelikle çocuk yetiştirme stillerini kontrol, iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım destek olarak dört boyutla ilişkilendirmiştir. Ayrıca Baumrind, ebeveyn tutumlarını *otoriter*, *demokratik* ve *izin verici* olarak üç kategoride toplamıştır. Berzonsky, ebeveyn tutumlarını *otoriter*, *ilgisiz*, *aşırı koruyucu*, *izin verici/gevşek* ve *demokratik/tatlı-sert disiplin* şeklinde beşli kategoride düzenlemiştir. Schaefer ve Bell ise *diktatör*, *aşırı koruyucu*, *demokratik* ve *aşırı serbest* biçiminde dört kategoride ve kontrol-bağımsızlık ve düşmanlık-sevgi olarak iki boyutta ebeveyn tutumlarını sınıflandırmışlardır (Çabuk-Kaya, 2012, ss. 122-123).

Otoriter (baskılı) ebeveyn tutumu: Temelinde katı disiplinin ve kontrolün olduğu ve çocuktan kurallara kesin itaatin beklendiği bir tutumdur. Ebeveynlerin kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında tutumları burada öne çıkmaktadır. Geleneksel aile yapılarında daha sık görülme olasılığı vardır. Bu tutumla yetiştirilen çocukların özgüven sorunları yaşama ihtimali fazladır. Çocuktan sessiz, uslu, uyumlu olma beklentisi çocuğun duygusal hassasiyetinin aşırıya kaçmasına ya da tam tersi isyankâr ve söz dinlemez olmasına neden olabilmektedir (Baumrind, 1996, 1971; Sertelin, 2003; Çabuk-Kaya, 2012, s.123).

Demokratik ebeveyn tutumu: Bu tutumda, ebeveynler çocuklarına kontrol, açık iletişim, bakım destek ve olgunluk boyutlarında dengeli ve tutarlı yaklaşım sergilemektedirler. Ebeveyn stilleri ne katı ne de gevşektir. Aile içi kurallar tüm aile bireyleriyle beraber oluşturulur, çocuğa kurallar mantık çerçevesinde açıklanır ve herkesin bu kurallara uyması beklenir. Çocuklar kişisel özelliklerinin tüm yönleriyle kabul edilir, onlara yol gösterilir, onların düşünceleri dinlenir ve bu düşünceler ebeveynler tarafından dikkate alınır. Bu tutumla yetiştirilen çocukların hem kendilerine hem de çevrelerine karşı duyarlılıklarının gelişmiş olma olasılıkları ve sınırlarının farkında olarak aktif, sorumluluk sahibi, hoşgörülü ve saygılı davranışlar ortaya koyma potansiyelleri yüksektir (Baumrind, 1996, 1971; Çabuk-Kaya, 2012, s. 123).

İzin verici ebeveyn tutumu: Burada ebeveynler çocuk yetiştirmede açık iletişim ve bakım destek boyutlarında yüksek dozda tutumlar sergilerler. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarının ebeveyn tutumlarına yansımaları ise düşük düzeydedir. Ebeveynler

çocuklarına karşı sevecen ve sıcak yaklaşımlar sergileseler bile onlara çok fazla serbestlik tanırırlar. Onları kontrol etme ve onlardan olgun tavırlar bekleme noktasında etkisiz bir tutum ortaya koyarlar ve çocuklarını ihmal etme eğilimi gösterebilirler (Baumrind, 1996, 1971; Çabuk-Kaya, 2012, s. 123). Bu tutumun etkisiyle yetişen çocuklar öz düzenleme/denetim becerisinde sorunlar yaşama, aşırı bencil/bireyci davranışlar sergileme ve sorumluluk alma/yerine getirmede yetersiz kalma, doyumsuzluk ve aşırı ilgi bekleme gibi olasılıklarla yüzleşmek zorunda kalabilirler (Sümer ve diğerleri, 2010).

Holden & Miller'in (1999, s. 226), ebeveyn davranışları meta analiz tablosunda ise 1931-1981 yılları arasında yapılan tüm çalışmalar sınıflandırılmıştır. Tabloda çok sayıda ideal, olumlu ve olumsuz ebeveyn tutumları yer almaktadır. Tüm bu çalışmalarda aşırı korumacı, gevşek, sıkı, kabul eden, reddeden, diktatör, işbirlikçi, yatıştırıcı, şefkatli, koruyucu, zorlayıcı, hassas, aşırı duyarlı, agresif, cezalandırıcı, müsamahakâr, aşırı hoşgörülü, ihmalkâr, kayıtsız, savunucu (inkâr, baskı), çocuk merkezli, ebeveyn merkezli, kolaylaştırıcı, düzenleyici, saldırgan, çelişkili vb. birçok tutum adlandırması vardır. Ebeveyn tutumları ve çocuk yetiştirme stilleri üzerine yapılan çalışmaların tarihsel seyri dikkate alındığında araştırmalarda zengin bir içerik olduğu görülmektedir. Araştırma konusunun çok boyutlu olması ve multidisipliner çalışmalarla araştırma kapsamının genişlemesi bu çeşitliliğin oluşmasında etkili olmuştur. Ayrıca bireysel, toplumsal ve kültürel farklılıklar çok sayıda ebeveyn tutumu ve stiline ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kağıtçıbaşı, 2019, ss. 51-79).

Türkiye literatüründe ise giriş bölümünde verilen örnekler dışında psiko-sosyal gelişim merkezli araştırmalar da vardır. Bu araştırmalarda aile içi iletişim, çocuk yetiştirme davranışları ve çocukların değer/norm merkezinde sosyalleşmesi açısından olumlu, olumsuz ve ideal ebeveyn davranışları dikkate alınmıştır. Yıldırım (2013), çocuk yetiştirmede ve disiplin sağlamada iletişimin çok önemli olduğunu belirtmiştir. İletişimde yaygın biçimde gözlenen olumsuz tutumları suçlama, emir verme, tehdit içeren ifadeleri kullanma, etiketleme, nasihat verme/nutuk atma, acındırma ifadelerine başvurma ve kıyaslama olarak sınıflandırmıştır. Aile içi iletişimi güçlendiren ve destekleyen tutumları ise nitelikli beraberlik (zaman paylaşımı), empati kurma, kabul etme, dürüstlük ve katılımlı dinleme şeklinde örneklendirmiştir.

Cüceloğlu (2017, ss. 103-175), çocuklarını geliştiren ebeveynler üzerine kaleme aldığı eserinde korku ve kaygı kültürünün/ikliminin hâkim olduğu aile içi ilişkileri yerine saygı ve güvene dayalı bir aile ikliminin önemi üzerinde durmuştur. O, ebeveyn ve çocukların iletişimde ve aile değerlerinin yerleştirilmesinde etkili olan önemli faktörlere değinmiştir. Aile değerlerinin yerleşik olması için değerlerin iyi olanı bulma, doğru davranışa yönelme ve adil bir aile ortamı oluşturmayı hedeflemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Ebeveyn Tutumları ve Çocuk Yetiştirme Stilleri Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Kağıtçıbaşı, (2019, s. 31) aile, sosyalleşme ve ebeveyn tutumlarının da konu dâhilinde olduğu çalışmalarında “*gelişim psikolojisi ve insan ilişkilerini kültürel bağlamda*” analiz etmiştir. Benliği (birey) ve aileyi (grup) kültürel (toplum) bağlamında bütünleştirerek, farklı araştırma yöntemlerini, perspektiflerini (Bireyci/modern/psikolojik bakış ve toplumcu/geleneksel/sosyolojik bakış) ve hâkim paradigmaları sentezleyerek birçok çalışma yürütmüştür. Kağıtçıbaşı (2019, ss. 51-79), bireysel ve toplumsal farklılıkların da dikkate alındığı ve Türkiye'nin de aralarında olduğu sekiz ülkede yapılan “*Çocuğun Değeri*” araştırma bulgularıyla ailenin ve ebeveyn tutumlarının anlamında kültürel ve toplumsal öğelerin önemli olduğunu öne sürmüştür. Çalışmanın algılanan

ebeveyn tutumları bulgularında Amerikalı ve Alman çocuklarla Koreli ve Japon çocukların sonuçlarında farklılık oluşmuştur. Ebeveynlerinin uyguladığı sıkı disiplini Amerikalı ve Alman ergenler az sevilme olarak algıırken Japon ve Koreli ergenler iyi/normal şeklinde yorumlamıştır. Hatta Japon ergenler açısından zayıf denetim ve fazla özerklik aile tarafından reddedilme olarak algılanmıştır.

Ebeveyn tutumları üzerine Türkiye’de yapılan araştırmaların genel görünümü için meta-analiz/sentez çalışmaları önemli bir veri kaynağıdır. Çoban ve diğerleri (2021), Acarindex, Ulakbim ve Dergipark veri tabanlarından 2005-2020 yılları arasında ebeveyn tutumları ve duygusal/gelişimsel problemlerin birlikte ele alındığı tüm çalışmalara yönelik bir içerik analizi yapmıştır. Analiz sonucunda çalışmaların 2018-2019 yıllarında yoğun biçimde yapıldığı, çoğunlukla davranış bozukluklarına odaklandığı ve bir çalışma hariç diğer çalışmalarda nicel yaklaşımın tercih edildiği bulgularına ulaşılmıştır.

Sümer ve diğerleri (2010) ebeveyn tutumlarının çalışma konusu olarak seçildiği 34 yayın üzerinden meta analiz çalışması gerçekleştirmiştir. Türkiye’de yapılan bu araştırmalarda kullanılan ölçeklerin çoğunlukla çeviri ya da uyarlama olduğu, kullanılan ölçeklerde aile hayatı, çocuk yetiştirme, tutumlar ve kabul-ret temalarının öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine en yaygın olarak çalışılan bağımlı değişkenlerin bağlanma stilleri, kaygı, kendini kabul, saldırganlık, genel psikolojik uyum, benlik saygısı ve akademik başarı olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda baskı, disiplin ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının çocuklara ve ergenlere tutarlı biçimde olumsuz etki ettiği ve demokratik ve kabul eden tutumların ise tutarlı olumlu etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmalarda yaygın biçimde kesitsel yöntemle ve tek bir kaynaktan veri alındığı belirtilmiştir.

Kırman & Doğan’ın (2017) yaptığı meta analiz çalışmasında ise 0-6 yaş aralığında çocukları olan ailelerin örneklem grubunda olduğu, 15’i tezdin 15’i özgün araştırmadan oluşan toplam 30 eser incelenmiştir. Analiz sonucunda demokratik ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal becerilerini olumlu biçimde etkilediği ve anne baba tutumlarının çocuğun davranışları üzerinde etkili olduğu ve ebeveyn/çocuk ilişkilerinde hem ebeveyninden hem de çocuktan kaynaklı birçok değişkenin de etkisinin olduğu görülmüştür.

Yılmaz & Büyükcebeci’nin (2019) çalışma konusu literatürde *“helikopter ebeveynlik”* olarak adlandırılan *“çocukları üzerine aşırı odaklanan, ihtiyaç duyulandan daha fazla yardım eden, onların hayatını programlamaya ve yönetmeye çalışan, müdahaleci ve mükemmeliyetçi”* ebeveyn tutumlarıdır. Araştırmada; helikopter ebeveyn tutumlarının gençlerin yaşam doyumu, öz-yeterlik, iyimserlik ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada helikopter tutumlarının en olumsuz yüksek etkisi gençlerin temel yaşam becerileri boyutunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca ebeveynlerin özel hayat konusundaki helikopter tutumlarının gençlerin iyimserlik hallerine olumlu etki oluşturduğu görülmüştür.

Ayhan & Öztürk’ün (2021), internet bağımlılığı olan ve özellikle çocuklarıyla ilgili her türlü bilgiyi sanal ortamda paylaşmaktan kaçınmayan ebeveyn tutumları için geliştirilen *“paylaşan ebeveynlik”* kavramına yönelik çalışmaları vardır. Araştırmaya göre; paylaşan ebeveynlik olgusunun ebeveynler açısından aile ve toplum tarafından desteklenme, ruhsal iyi hissetme ve kendini sosyal medya platformlarında aktif kılma gibi olumlu bazı işlevleri olsa da çocuklar için özellikle gelişimsel ve psikolojik sorunlara yol açma, dijital kimlik hırsızlığına açık hale gelme (güvenlik problemi) ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin zedelenmesi açısından yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sorunların aşılabilmesi için ise ebeveynlerde *“dijital okuryazarlık”* bilincinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Özyürek & Nehir’in (2021) yaptıkları araştırmada aile aidiyeti, genç/ebeveyn iletişimi ve ahlaki olgunluk ilişkisi incelenmiştir. Çalışma nicel yaklaşımla yürütülmüş ve

çalışma kapsamında Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi'nde eğitim gören 560 öğrenci anket formunu doldurmuştur. Ergenlerin ahlaki olgunluk seviyeleri ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine ve tutumlarına göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda okul türü ve anne-baba tutumları ile ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Fen Lisesi ve İmam-Hatip Lisesi'ne devam eden ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyi, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'ne devam edenlerden daha yüksektir. Ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerini demokratik tutum olarak betimleyen gençlerin ahlaki olgunluk düzeyleri daha yüksek ve ebeveyn/genç ilişkisi daha olumludur. Gençlerin Aile Aidyeti ve Kendilik Aidyeti skorları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği skorları da artmaktadır.

Gökoğlu (2022), tez çalışmasında modern toplumda ailelerin çocuklarıyla ilişkisinin farklılaşmasına, aile içi iletişimde geçirilen zamanın azlığına, çocukların dijital teknolojilerin hâkim olduğu bir sosyalleşmenin içine doğup/yetiştigiğine vurgu yaparak ebeveyn tutumlarının Z Kuşağı'nın değer yönelimlerine etkisini araştırmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre hem ebeveyn tutumları hem değer yönelimleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Araştırma sonucuna göre ebeveynlerin demokratik tutumlarının ergenlerin değer yönelimlerine pozitif anlamlı etkisi, korumacı/talepkâr tutumlar ve otoriter tutumların ise negatif anlamlı etkisi vardır.

Türkiye'de yapılan ölçek oluşturma/geliştirme çalışmalarında Ogelman & Özyürek (2021) tarafından geliştirilen "Anne-baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş): Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" istendik anne-baba tutumları ve istenmeyen anne-baba tutumları şeklinde iki faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Yaman ve diğerleri (2018), çocuk yetiştirilmesinde manevi baş etme stratejilerine yönelik tek faktör üzerinden ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Kürüm & Ekşi (2022) ise "Kimlik Kavramına Ahlaki Bir Bakış: Ahlaki Kimlik Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi" çalışmasında duygu, düşünce ve davranış alt boyutundan oluşan üç faktör üzerinden araştırma bulgularını oluşturmuştur. Demir (2016), geliştirdiği "Sosyal Medya ve Aile İçi İletişim" ölçeğini kullanarak aile iletişiminde sosyal medya kullanımını çalışmıştır. Dört faktör üzerinden araştırma bulgularını oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre sosyal medya kullanım sıklığı ve süresi aile içi iletişime etki etmektedir. Sosyal medyayı yoğun biçimde kullanan gençlerin aile sohbetlerinden sıkıldığı, gün boyunca odalarından dışarı çıkmadıkları zamanların olduğu ve duygu, sorun ve düşüncelerini aileleriyle paylaşmak yerine sosyal medya üzerinden paylaşmayı daha çok tercih ettikleri görülmüştür.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma Grubu

Bu ölçek geliştirme çalışmasında nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği uygulanmıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesi etik kuruluna 25.10.2024 tarihinde başvurulmuş ve 46 no'lu toplantıda araştırma izni alınmıştır. Anket uygulaması Google forms aracılığıyla yapılmış ve 26.10.2024 ile 07.11.2024 tarihleri arasında Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Diyarbakır, Gaziantep, Eskişehir gibi Türkiye'nin 25 farklı ilinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri kadın ve erkek katılımcılara uygulanmıştır. Anket gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Anket uygulaması yapılmadan önce katılımcılara gerekli bilgiler verilmiştir. Anket uygulaması kolayca ulaşılabilen örnekleme (convenience sampling) tekniği ile yapılmış ve toplam 600 anket verisi toplanmıştır. Alan yazında faktör analizi için örneklem büyüklüğünün kaç kişi olması gerektiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Faktör analizinde yeterli örneklem büyüklüğü için 50'nin çok zayıf, 100'ün zayıf, 200'ün orta, 300'ün iyi, 500'ün çok iyi ve 1000'in mükemmel olduğu belirtilmektedir. Genel olarak en az 300 kişinin örneklem sayısı için yeterli olduğu şeklinde bir kanaat vardır. Bununla beraber yüksek yük değerleri elde etmek için büyük örneklemelerin gerekmediği 150 kişinin örneklem büyüklüğü için yeterli olduğu şeklinde de görüşler bulunmaktadır (Tabachnick & Fidell, 2001). Faktör analizinde güvenilir sonuçlar alınabilmesi için mutlaka 200 kişinin olması gerektiğini, faktör sayısının açık ve az sayıda olduğu durumlarda sayının 100'e kadar indirilebileceğini ancak büyük örneklemelerle çalışmanın daha sağlıklı olacağı vurgulamıştır. Örneklem büyüklüğü madde sayısı veya faktör sayısına bakarak da tahmin edilebilmektedir. Bryman & Cramer (2001, s. 263) değişken (madde) sayısının 5 veya 10'la çarpılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılan ölçek geliştirme çalışması her iki kriteri de sağlamaktadır.

Veri Toplama Araçları

“Ailenin Sosyalleştirme ve Toplumsal Değer Aktarma İşlevi Bağlamında Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması” Şahin Doğan tarafından geliştirilmiştir. Ölçek soruları hazırlanırken önce alan yazın taranmış aile, eğitim, sosyalleşme, değer aktarımı, ebeveyn tutum ve davranışları, sosyal medya, gençlik gibi ilgili konulardan sorular hazırlanmıştır. Anket soruları hazırlanırken alan yazındaki hiçbir ölçekten soru alınmamıştır. Önce 45 soruluk bir soru havuzu oluşturulmuş ve ölçek soruları hakkında beş alan uzmanından görüş alınmıştır. Ayrıca 10 ebeveyn ile görüşülmüş ve sorular hakkındaki değerlendirmeleri istenmiştir. Uzman görüşleri ve ebeveyn değerlendirmeleri doğrultusunda 5 soru anlam benzerliğinden dolayı 3 soru da konuyla çok alakalı bulunmadığı için ölçekten çıkarılmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucunda ölçekteki soru sayısı 37'ye düşmüştür. Saha araştırması öncesinde sorular hakkında anlaşılmayan veya yanlış anlaşılan soruların belirlenmesi için 110 kişiye pilot uygulama yapılmıştır. Son düzenlemeler yapıldıktan sonra saha araştırması yapılmıştır.

Soru kağıdında 6 demografik soru 37 adet de tutum sorusu bulunmaktadır. Ebeveyn tutum ölçeği için Likert tipi beşli cevap kategorileri kullanan sorular kullanılmıştır. Bunlar “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Sorular olumlu soru şeklinde sorulmuş olup ölçekte olumsuz soru bulunmamaktadır. Soruların puan değerleri “Kesinlikle katılıyorum” beş puan, “Katılıyorum” dört puan, “Kararsızım” üç puan, “Katılmıyorum” iki puan ve “Kesinlikle katılmıyorum” bir puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Bulgular

Tablo 1: Demografik Değişkenler.

Değişken	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	317	52,8
Erkek	283	47,2
Yaş		
1-18-24	185	30,8
2-25-30	96	16,0
3-31-35	85	14,2
4-36-40	85	14,2
5-41-45	54	9,0
6-46-50	45	7,5

7-51-55	22	3,7
8-56 ve üzeri	28	4,7
Medeni durum		
Evli	381	63,5
Bekâr	219	36,5
Eğitim düzeyi		
İlkokul mezunu ve altı	67	11,2
Ortaokul mezunu	85	14,2
Lise mezunu	185	30,8
Ön lisans	92	15,3
Lisans	153	25,5
Lisansüstü	18	3,0
Meslek		
İşçi	85	14,2
Memur	74	12,3
Esnaf	57	9,5
Serbest Meslek	26	4,3
Emekli	29	4,8
Ev hanımı	109	18,2
Öğretmen	31	5,2
Çiftçi	11	1,8
İşsiz	25	4,2
Öğrenci	109	18,2
Diğer	44	7,3
Aylık kazanç		
10000tl ve altı	26	4,3
10001-20000TL	45	7,5
20001-30000TL	121	20,2
30001-40000TL	123	20,5
40001ve üzeri TL	64	10,7
Düzenli kazancı yok(ev hanımı, öğrenci gibi)	221	36,8
Toplam	600	100

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Anket verilerinin faktör analizi için uygunluğunu ölçmek için KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO değerinin 0,60 ve üzerinde olması örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu anlamına gelir. Yapılan analiz sonucunda KMO değeri ,925 olarak bulunmuştur. Yapılan Bartlett's analiz sonucunun ki-kare değeri anlamlı bulunmuştur($X^2= 7044,828$ sd= 378, $p<0,0001$). Ki-kare değerinin anlamlı çıkmış olması değişkenler arasındaki korelasyonların anlamlı olduğu ve faktör analizi yapılabileceği anlamına gelmektedir. Örneklem büyüklüğü için KMO değerinin 0,50-0,60 arasında ise “kötü”, 0,60-0,70 arasında ise “zayıf”, 0,70-0,80 arasında ise “orta”, 0,80,0,90 arasında ise “iyi”, ve 0,90 üzerinde ise mükemmel kabul edilir (Şencan, 2005; Çokluk vd. s. 207). Bu araştırmadaki KMO değeri 0,925 olarak çıkmıştır ve mükemmel grubunda yer almaktadır. Analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2 : KMO ve Bartlett's Testi Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,925
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	7044,828
	df	378
	Sig.	0,0001

Açımlayıcı faktör analizi için Principal Axis Factoring. analizi eğik döndürme yöntemi (Direct Oblimin) uygulanmıştır. Binişik olan 5, 13, 21, 22, 23, 24, 31,32 ve 37, sorular analizden çıkarılmıştır. Ölçeğin son halinde toplam 28 tutum sorusu bulunmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda yedi faktörlü bir yapı oluşmuştur. Faktör adları, soru sayıları, açıkladıkları varyans oranları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Faktör Alt Boyutları ve Açıkladıkları Toplam Varyans Miktarları

Faktörler	Öz değer	Kümülatif %
1.Ebeveyn bağımlılık	32,308	32,308
2.Aile değerleri	4,458	36,766
3.Ebeveyn egosu	3,525	40,291
4.Çocuk merkezli ebeveyn	3,187	43,478
5.Ebeveyn fedakârlığı	2,773	46,251
6.Çocuk bağımlılık	2,604	48,856
7.Sorumluluk	2,129	50,984

Tablo 3'te görüldüğü üzere yedi faktör toplam varyansın %60,224'nü açıklamaktadır. Sosyal bilimlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2002, s. 48). Sırasıyla faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkı ise şu şekildedir: birinci faktör=%32,308; ikinci faktör=%4,458; üçüncü faktör=%3,525; dördüncü faktör=%3,187; beşinci faktör=%2,773; altıncı faktör=%2,604; yedinci faktör=%2,129 şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 4: Faktör Maddelerinin Betimsel İstatistiği

Item Statistics			
	$\bar{X}$	SD	N
1. Ebeveynler çocukları için maddi fedakârlıkta bulunmalıdır.	4,46	0,67	600
2.Ebeveynler çocuklarının okul başarısı için televizyon izleme saatlerini sınırlandırmalıdır.	4,47	0,73	600
3. Günümüzde bazı ebeveynlerin çocuklarının her istediğini alması çevredeki diğer ebeveynleri bütçelerini aşan tüketime zorlamaktadır (örneğin arkadaşlarının hepsinin cep telefonu var benim yok gibi).	4,20	0,91	600
4.Ebeveynler çocukları için gerektiğinde sağlıklarından fedakârlıkta bulunmalıdırlar (organ bağışı gibi).	4,21	0,87	600
5. Bazı ebeveynler televizyon dizileri yüzünden çocuklarıyla ilgilenemiyorlar.	4,20	0,94	600
6. Ebeveynler çocukları için kendi rahatlarından fedakârlıkta bulunmalıdırlar.	4,39	0,75	600

7. Bazı ebeveynler çocuklarını baştan savmak için internet sitelerinde vakit geçirmelerine izin veriyorlar fakat çocuklar çok tehlikeli sitelerde (şiddet ve korku içeren) uzun zaman kalıyorlar.	4,41	0,80	600
8. Ebeveynler yorgun da olsalar akşamları ve hafta sonları çocukları için zaman ayırmalıdır.	4,50	0,73	600
9. Bazı ebeveynler çocuklarını gereksiz yere şımartmaktadırlar.	4,35	0,85	600
10.Çocuklara sorumluluklarını (temizlik, düzen, başkalarına saygı gibi) öğretmemek çocuğa yapılan en büyük kötülüktür.	4,39	0,97	600
11.Bazı ebeveynler çocuklarının her istediklerini aldıklarında çok mutlu olacaklarına inanıyorlar.	4,18	0,91	600
12. Her istediklerine kolayca ulaşabilen çocuklar hiçbir şeyin kıymetini bilmiyorlar.	4,36	0,87	600
14. Aşırı koruyucu tutumlar çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden olmaktadır.	4,25	0,81	600
15.Bazı ebeveynler çocuklarıyla ilgilenme yerine onları cep telefonu veya tabletle avutmaya çalışıyorlar.	4,37	0,83	600
16. Bazı ebeveynler sosyal medya bağımlılığı nedeniyle çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramıyorlar.	4,28	0,89	600
17. Bazı ebeveynlerin sosyal medya bağımlılığı çocuklarına kötü örnek olmaktadır.	4,42	0,75	600
18.Günümüzde bazı ebeveynlerin çocuklarını sürekli başkalarıyla kıyaslayarak başarısız olduklarını vurgulamaları çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden oluyor.	4,42	0,74	600
19.Mükemmeliyetçi ebeveyn davranışları çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden olmaktadır.	4,20	0,84	600
20. Günümüzde bazı ebeveynler kendi egoları (saygın mesleklerden birine sahip çocuğun ebeveyni olmakla öğünmek gibi) için çocuklarına sürekli baskı yaparak ruh sağlıklarını bozuyorlar.	4,25	0,82	600
23.Çocuklar Ebeveynlerinin yanında kendi fikirlerini rahat ifade edebilmelidirler.	4,50	0,76	600
24. Ebeveynler çocukların fikirlerine önem vermeli, yanlışlarını ikna ederek düzeltmelidirler.	4,56	0,68	600
25. Ebeveynler çocuklarına karşı tutumlarında sevgi ve disiplini dengeli yürütmelidirler.	4,56	0,61	600
26. Ebeveynler çocuklarına toplumun ahlâk kurallarını öğretmelidirler.	4,64	0,57	600
27. Ebeveynler çocuklarına aile değerlerini öğretmelidirler.	4,65	0,55	600

28. Günümüzde bazı ebeveynler bütçelerini aşan şekilde çocuklarına gereksiz şeyleri alıyorlar.	4,18	0,88	600
29. Günümüzde bazı ebeveynler çocuklarının hiçbir hatasını kabul etmek istemeyen ve sürekli başkalarını suçlayan bir tavır sergiliyorlar.	4,10	0,94	600
30. Çocuklarının hiçbir hatasını kabul etmek istemeyen ebeveynlerin çocukları hayatta ciddi uyum problemi yaşıyorlar.	4,24	0,81	600
32.Çocuklara arkadaşları ile paylaşma sorumluluklarını öğretmemek bencil bir kimliğe bürünmelerine neden olmaktadır.	4,39	0,72	600
33. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle içine kapanık büyüyorlar.	4,31	0,85	600
34. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle gerçek hayatta iletişim problemi yaşıyorlar.	4,35	0,85	600
35. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle evden pek dışarı çıkmak istemiyorlar.	4,36	0,84	600
36.Başkalarına saygılı olma gibi sorumluluklarını öğrenmeden büyüyen çocuklar arkadaşlarıyla uyum problemi yaşıyorlar.	4,36	0,80	600

Tablo 4'teki betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının 4,50 en düşük puan ortalamasının ise 4,10 olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında bütün soruların puan ortalamaları oldukça yüksektir.

Tablo 5: Soruların Faktör Yük Değerleri

Structure Matrix								
	Factor							Düzeltilmiş madde toplam korelasyonları
	1	2	3	4	5	6	7	
16. Bazı ebeveynler sosyal medya bağımlılığı nedeniyle çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramıyorlar.	,801							,585
15.Bazı ebeveynler çocuklarıyla ilgilenme yerine onları cep telefonu veya tabletle avutmaya çalışıyorlar.	,787							,560
17. Bazı ebeveynlerin sosyal medya bağımlılığı çocuklarına kötü örnek olmaktadır.	,714							,709
7. Bazı ebeveynler çocuklarını baştan savmak için internet sitelerinde vakit geçirmelerine izin veriyorlar fakat çocuklar çok tehlikeli sitelerde (şiddet ve korku içeren) uzun zaman kalıyorlar.	,615							,706

9. Bazı ebeveynler çocuklarını gereksiz yere şımartmaktadırlar.	,592							,658
26. Ebeveynler çocuklarına toplumun ahlâk kurallarını öğretmelidirler.	,832							,650
27. Ebeveynler çocuklarına aile değerlerini öğretmelidirler.	,802							,732
25. Ebeveynler çocuklarına karşı tutumlarında sevgi ve disiplini dengeli yürütmelidirler.	,734							,699
19. Mükemmeliyetçi ebeveyn davranışları çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden olmaktadır.		,732						,469
18. Günümüzde bazı ebeveynlerin çocuklarını sürekli başkalarıyla kıyaslayarak başarısız olduklarını vurgulamaları çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden oluyor.		,663						,555
20. Günümüzde bazı ebeveynler kendi egoları (saygın mesleklerden birine sahip çocuğun ebeveyni olmakla öğünmek gibi) için çocuklarına sürekli baskı yaparak ruh sağlıklarını bozuyorlar.		,660						,608
14. Aşırı koruyucu tutumlar çocukların öz güvenlerinin azalmasına neden olmaktadır.		,555						,563
29. Günümüzde bazı ebeveynler çocuklarının hiçbir hatasını kabul etmek istemeyen ve sürekli başkalarını suçlayan bir tavır sergiliyorlar.			,856					,539
28. Günümüzde bazı ebeveynler bütçelerini aşan şekilde çocuklarına gereksiz şeyleri alıyorlar.			,633					,634
30. Çocuklarının hiçbir hatasını kabul etmek istemeyen ebeveynlerin çocukları hayatta ciddi uyum problemi yaşıyorlar.			,563					,513
2. Ebeveynler çocuklarının okul başarısı için televizyon izleme saatlerini sınırlandırmalıdır.				,649				,489
6. Ebeveynler çocukları için kendi rahatlarından fedakârlıkta bulunmalıdırlar.				,648				,542
8. Ebeveynler yorgun da olsalar akşamları ve hafta sonları çocukları için zaman ayırmalıdırlar.				,621				,373
1. Ebeveynler çocukları için maddi fedakârlıkta bulunmalıdır.				,586				,471
4. Ebeveynler çocukları için gerektiğinde sağlıklarından fedakârlıkta bulunmalıdırlar (organ bağışı gibi).				,535				,547

3. Günümüzde bazı ebeveynlerin çocuklarının her istediğini alması çevredeki diğer ebeveynleri bütçelerini aşan tüketime zorlamaktadır (örneğin arkadaşlarının hepsinin cep telefonu var benim yok gibi).						,431		,531
34. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle gerçek hayatta iletişim problemi yaşıyorlar.						,835		,670
35. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle evden pek dışarı çıkmak istemiyorlar.						,782		,740
33. Günümüz çocukları internet sitelerine olan bağımlılık nedeniyle içine kapanık büyüyorlar.						,742		,728
36. Başkalarına saygılı olma gibi sorumluluklarını öğrenmeden büyüyen çocuklar arkadaşlarıyla uyum problemi yaşıyorlar.						,616		,590
12. Her istediklerine kolayca ulaşabilen çocuklar hiçbir şeyin kıymetini bilmiyorlar.							,728	,486
11. Bazı ebeveynler çocuklarının her istediklerini aldıklarında çok mutlu olacaklarına inanıyorlar.							,681	,541
10. Çocuklara sorumluluklarını (temizlik, düzen, başkalarına saygı gibi) öğretmemek çocuğa yapılan en büyük kötülüktür.							,575	,539

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Tablo 5'teki faktör yük değerlerine bakıldığında bütün soruların 50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Faktör yük değerlerinin 0,30 ile 0,40 arasında değişen faktör yüklerinin alt kesme noktası olarak alınabileceği belirtilir (Tavşancıl, 2002, s.48). Tablo sonuçlarından soruların aldıkları faktör yük değerlerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Madde toplam korelasyonları ,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği kabul edilir (Öztürk, 2015, s.183). Bizim ölçeğimizdeki soruların en düşük madde korelasyon düzeyi ,37'dir. Bu sonuçlara göre soruların madde toplam korelasyonlarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Madde Sayıları

Faktörler	Soru Sayısı	Madde numaraları
1.Ebeveyn bağımlılık	5	7,9, 15, 16, 17
2.Aile değerleri	3	25, 26,27
3.Ebeveyn egosu	4	14, 18, 19,20
4.Çocuk merkezli ebeveyn	3	28, 29,30
5.Ebeveyn fedakârlığı	6	1, 2, 3, 4, 6, 8
6.Çocuk bağımlılık	4	33, 34, 35, 36
7.Sorumluluk	3	10, 11, 12

Tablo 6’da görüldüğü üzere birinci faktör beş maddeden, ikinci faktör üç maddeden, üçüncü faktör dört maddeden, dördüncü faktör üç maddeden, beşinci faktör altı maddeden, altıncı faktör dört maddeden, yedinci faktör de üç maddeden oluşmaktadır.

Araştırma ölçeği faktör adlandırması literatürde yer alan çalışmalarla oluşan sınıflandırmalar/kavramlaştırmalar ve sosyolojik bağlam dikkate alınarak ve Türk toplum yapısının ve kültürünün farklılığı da gözetilerek yapılmıştır. Ölçeğin 25, 26 ve 27. maddeleri aile değerleri açısından istendik, olumlu, demokratik (Baumrind, 1966, 1971; Özyürek & Nehir 2021; Cüceloğlu, 2017) ebeveyn davranışlarını ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Durkheim’in (1955) sosyalleşme (terbiye) ve eğitim kavramları ve ailenin temel işlevleri öne çıkarılarak sorular oluşturulmuştur. 7, 9, 15, 16 ve 17. maddeler yeni medya ve TV bağımlılığı etkisiyle kayıtsız, ilgisiz, ihmalkâr ve sorumsuz (Holden & Miller, 1999; Ayhan & Öztürk, 2021) tutumlar sergileyen olumsuz ebeveyn davranışlarına karşılık gelmektedir. 33, 34, 35 ve 36. maddeler ilgisiz, kayıtsız ve ihmalkâr (Holden & Miller, 1999; Gökoğlu, 2022; Demir, 2016) ebeveyn tutumları sonucunda ortaya çıkan çocukların dijital bağımlılığıyla ilgilidir. 1, 2, 3, 4, 6 ve 8. maddeler ideal, olumlu, koruyucu, özverili, geliştiren ve fedakâr (Holden & Miller, 1999; Yıldırım, 2013; Cüceloğlu, 2013) ebeveyn tutumlarını ölçmek için hazırlanmıştır. Durkheim’in (1955) terbiye ve eğitim kavramları ve ailenin temel işlevleri dikkate alınarak sorular hazırlanmıştır. 14, 18, 19 ve 20. maddeler olumsuz, otoriter, baskıcı, helikopter (Baumrind, 1966, 1971; Holden & Miller, 1999; Yılmaz & Büyükcebeci, 2019) ebeveyn tutumlarını ve egoist ebeveyn davranışlarını karşılamaktadır. 28, 29 ve 30. maddeler savunucu, aşırı korumacı ve çocuk merkezli (Holden & Miller, 1999) ebeveyn tutumlarını ölçmeye yöneliktir. Ölçeğin 10, 11 ve 12. maddeleri ise olumsuz, izin verici ve gevşek (Baumrind, 1966, 1971; Holden & Miller, 1999) ebeveyn tutumlarına ve sorumluluktan kaçınan ebeveyn davranışlarına uygun biçimde oluşturulmuştur. Yine Durkheim’in (1955) terbiye ve eğitim kavramlarının açılımı ve ailenin temel işlevleri temel alınarak ebeveyn sorumluluğunda olumsuz tutumlar ölçülmüştür.

Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Tablo 7: Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Bu Boyutlara Ait Güvenirlik Katsayıları

Faktörler	Cronbach’s Alpha Değeri
1.Ebeveyn bağımlılık	0,83
2.Aile değerleri	0,83
3.Ebeveyn egosu	0,75
4.Çocuk merkezli ebeveyn	0,73
5.Ebeveyn fedakârlığı	0,74
6.Çocuk bağımlılık	0,84
7.Sorumluluk	0,70
Toplam	0,92

Tablo 7’de görüldüğü gibi ölçeğin güvenilirlik derecesini ölçmek için “güvenilirlik testi” uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda “Cronbach Alpha” güvenilirlik katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur. Alpha katsayısının yüksek olması sorular arasındaki iç tutarlılık ve homojenliğin iyi düzeyde olduğu anlamına gelir. Faktör yük değerleri; birinci faktör, 0,83, ikinci faktör 0,83, üçüncü faktör 0,75, dördüncü faktör 0,73, beşinci faktör 0,74, altıncı faktör 0,84, ve yedinci faktör 0,70 olarak bulunmuştur.

Tablo 8: Ölçek Maddelerinin Ayırt Ediciliklerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup T- Testi (Independent Samples T-Test) Sonuçları

Madde	Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
23	Üst	81	4,888	,4472	5,898	160	.000
	Alt	81	4,148	1,038	5,898	160	.000
24	Üst	81	4,938	,2892	6,397	160	.000
	Alt	81	4,358	,7633	6,397	160	.000
25	Üst	81	4,876	,4296	4,927	160	.000
	Alt	81	4,333	,8944	4,927	160	.000
26	Üst	81	4,913	,2827	5,307	160	.000
	Alt	81	4,358	,8987	5,307	160	.000
27	Üst	81	4,913	,2827	5,923	160	.000
	Alt	81	4,358	,7954	5,923	160	.000
5	Üst	81	5,000	,0000	10,235	160	.000
	Alt	81	3,728	1,118	10,235	160	.000
7	Üst	81	5,000	,0000	8,581	160	.000
	Alt	81	4,000	1,048	8,581	160	.000
9	Üst	81	5,000	,0000	8,939	160	.000
	Alt	81	3,925	1,081	8,939	160	.000
15	Üst	81	4,901	,3393	7,200	160	.000
	Alt	81	3,975	1,106	7,200	160	.000
16	Üst	81	4,839	,4598	6,747	160	.000
	Alt	81	3,938	1,110	6,747	160	.000
17	Üst	81	4,864	,4108	6,469	160	.000
	Alt	81	4,098	,9824	6,469	160	.000
32	Üst	81	4,876	,3310	8,388	160	.000
	Alt	81	4,000	,8803	8,388	160	.000
33	Üst	81	4,851	,4503	8,185	160	.000
	Alt	81	3,839	1,018	8,185	160	.000
34	Üst	81	4,876	,3668	7,326	160	.000
	Alt	81	4,000	1,012	7,326	160	.000
35	Üst	81	4,901	,3393	8,300	160	.000
	Alt	81	3,950	,9734	8,300	160	.000
36	Üst	81	4,901	,3002	8,077	160	.000
	Alt	81	3,975	,9871	8,077	160	.000
1	Üst	81	5,000	,0000	17,195	160	.000
	Alt	81	3,432	,8206	17,195	160	.000
2	Üst	81	5,000	,0000	13,687	160	.000
	Alt	81	3,580	,9336	13,687	160	.000
3	Üst	81	5,000	,0000	11,587	160	.000
	Alt	81	3,530	1,141	11,587	160	.000
4	Üst	81	5,000	,0000	13,503	160	.000
	Alt	81	3,444	1,036	13,503	160	.000
6	Üst	81	5,000	,0000	10,561	160	.000
	Alt	81	3,765	1,052	10,561	160	.000
8	Üst	81	5,000	,0000	8,692	160	.000
	Alt	81	3,938	1,099	8,692	160	.000
14	Üst	81	4,703	,6009	5,531	160	.000
	Alt	81	4,000	,9746	5,531	160	.000
18	Üst	81	4,777	,5916	4,832	160	.000
	Alt	81	4,172	,9590	4,832	160	.000
19	Üst	81	4,703	,6790	5,429	160	.000
	Alt	81	4,000	,9486	5,429	160	.000
20	Üst	81	4,765	,5760	6,002	160	.000
	Alt	81	4,037	,9279	6,002	160	.000
28	Üst	81	4,790	,4668	6,695	160	.000
	Alt	81	3,888	1,118	6,695	160	.000

29	Üst	81	4,728	,5703	7,047	160	.000
	Alt	81	3,679	1,212	7,047	160	.000
30	Üst	81	4,753	,5369	6,500	160	.000
	Alt	81	3,876	1,088	6,500	160	.000
10	Üst	81	4,950	,2180	7,957	160	.000
	Alt	81	3,814	1,266	7,957	160	.000
11	Üst	81	4,839	,4017	9,260	160	.000
	Alt	81	3,716	1,015	9,260	160	.000
12	Üst	81	4,864	,4677	6,853	160	.000
	Alt	81	4,037	,9803	6,853	160	.000

Tablo 8’de görüldüğü üzere maddelerin üst ve alt grupları ayırt etme testi için veriler %27’lik üst ve alt şeklinde iki gruba ayrılmış ve puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. İki grup arasındaki farkı görmek için bağımsız örneklem t-testi analizi uygulanmıştır. Tabloda da görüleceği üzere üst ve alt gruplar arasında istatistiksel %27’lik üst grup lehine anlamlı fark olduğu sonucu çıkmıştır ($p < .01$). Analiz sonuçlarına göre %27’lik üst ve alt gruplar arasında madde ayırt edicilik özelliğinin sağlandığını söyleyebiliriz.

Tablo 9: Faktörler Arası Korelasyon Değerleri

	$\bar{X}$	Sd	1	2	3	4	5	6
1 Ebeveyn bağımlılık	4,36	0,64	1					
2 Aile değerleri	4,61	0,50	,518**	1				
3 Ebeveyn egosu	4,28	0,61	,521**	,420**	1			
4 Çocuk merkezli ebeveyn	4,17	0,71	,516**	,387**	,471**	1		
5 Ebeveyn fedakârlığı	4,37	0,52	,531**	,464**	,406**	,385**	1	
6 Çocuk bağımlılık	4,34	0,69	,625**	,457**	,490**	,508**	,478**	1
7 Sorumluluk	4,31	0,73	,523**	,419**	,414**	,437**	,454**	,482**

Not: ** $p < 0,01$

Tablo ’da görüldüğü gibi alt boyutlar arası ilişkinin anlamlı olup olmadığını anlamak için Pearson Çarpım Korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda bütün faktörler arasında pozitif ve $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bir korelasyon olduğu görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Ebeveyn tutumları literatürde geniş yer kaplayan ve zengin içeriklere sahip bir araştırma konusudur (Sümer ve diğerleri, 2010; Çoban ve diğerleri 2021; Kırman & Doğan’ın 2017). Ebeveyn tutumlarıyla alakalı araştırmalar kapsamının geniş olması, birçok disiplinin çalışma alanına girmesi ve insan gelişiminde yüklendiği fonksiyonuyla literatürde önemli düzeyde bir birikime ulaşmıştır (Kırman & Doğan, 2017). Fakat ailenin sosyalleşme ve değer aktarma işlevi ve ebeveyn tutumlarının toplumsal/mezzo-makro boyutu gibi faktörlerin incelendiği çalışmalar görece daha az sayıdadır. Araştırmalarda kullanılan ölçeklerde sıklıkla uluslararası literatürde öne çıkmış bazı çalışmalardan uyarlanarak oluşturulan ölçekler tercih edilmiştir (Sümer ve diğerleri, 2010). Fakat bu ölçeklerle ortaya çıkarılan araştırma bulgularında çalışma evreninin her toplumda ve toplumların sosyal yapılarında farklılaşan yerel unsurların gözden kaçırılması ihtimali oluşmuştur (Kağıtçıbaşı, 1993).

Ailenin sosyalleştiren ve değer aktaran işlevi bağlamında oluşturulan bu araştırmanın “Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği” analiz sonuçları yedi

faktörden oluşmaktadır. *Aile değerleri* faktöründe ailenin sosyalleştiren, değer üreten ve çocukları geleceğe hazırlayan işlevlerinde ebeveynlerin ideal/istendik davranışlarına yer verilmiştir. Aile içi iletişimde çocuklarında dikkatle dinlenilerek özenle yönlendirildiği, sevgi ve disiplinin dengeli biçimde ebeveyn davranışlarına yansıdığı ve ahlak değerlerinin ve sosyal normların çocuklara aktarıldığı (demokratik, eğiten, terbiye eden, geliştiren) tutumlara odaklanılmıştır. Yukarıdaki bu tutum Durkheim'in (1955) terbiye (sosyalleşme, norm/değer üretme, aktarma), Baumrind'in (1966, 1971) demokratik tutum ve Cüceloğlu'nun (2017) geliştiren ebeveyn olarak adlandırdığı genel bir kategoridir. Bu kategoride ebeveynlerin özerklik ve sorumluluk arasında olumlu ve dengeli tutumlarına ve ideal/istendik davranışlarına gönderme yapılmaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda (Sümer ve diğerleri, 2010; Gökoğlu, 2022) ailenin temel işlevlerini de kapsayan (sosyalleştirme, değer/norm aktarımı, eğitim) bu dengeli tutum ve farklı değişkenler arasında olumlu ilişki saptanmıştır. Özyürek & Nehir'in araştırmasında da demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının ahlaki olgunluk düzeylerinin diğer çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ebeveyn bağımlılığı faktöründe ebeveynlerin medya ve iletişim bağımlılığı ve bu bağımlılığın muhtemel bazı olumsuz sonuçları vardır. Ebeveynlerin TV ve sosyal medya bağımlılığının çocuklarına yeterli ve nitelikli zaman ayırmaya engel teşkil etmesine ve bu bağımlılığın çocuk yetiştirirken istenmeyen davranışların sergilenmesine (kayıtsız, ilgisiz, ihmalkâr ve sorumsuz, aşırı serbest, şımartan) neden olmasına yönelik sorularla tutumlar ölçülmüştür. Ayrıca bu faktörde çocukların zararlı medya içeriklerine maruz kalmasının olumsuz bazı sonuçları dikkate alınmıştır. Holden & Miller'in (1999) meta analiz tablosunda yer alan kayıtsız, ilgisiz, ihmalkâr ve sorumsuz olarak adlandırılan bu olumsuz tutumların çocuk terbiyesi ve çocuk gelişiminde negatif yönlü ilişkisi vardır. Ayhan & Öztürk'ün (2021) çalışmasında paylaşılan ebeveynlik kavramlaştırmasıyla dijital bağımlılığı olan ebeveynlerin olumsuz tutumları ve bu tutumların olumsuz sonuçları ele alınmıştır.

Çocuk bağımlılığı faktörü çocukların sosyal medya bağımlılığında sosyalleşme, iletişim ve sosyal uyum açısından ortaya çıkacak muhtemel problemler üzerinedir. Çocukların içe kapanmasında, akran etkileşimlerinin azalmasında ve gündelik hayat iletişimlerinin farklılaşıp sınırlı düzeyde kalmasında sosyal medya bağımlılığının etkisi dikkate alınmıştır. Bağımlılığın sosyal normları (saygı temelli) ve paylaşmayı içselleştirememiş bencil ve bireyci çocuk/genç davranışlarına olumsuz yansımaları ortaya çıkarmak ve bu davranışların oluşmasında etkili olan kayıtsız, ilgisiz, ihmalkâr (Holden & Miller, 1999) ebeveyn tutumlarını belirlemek hedeflenmiştir. Demir (2016) sosyal medya kullanımını aile içi ilişkiler ve iletişim boyutuyla birlikte ele alarak ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Araştırma sonucunda sosyal medya kullanım artışı ve gençlerin aile içi iletişimleri ve toplumsal yüz yüze etkileşimleri (yüz yüze yerine sanal etkileşim) arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Ebeveyn fedakârlığı faktöründe ekonomi, sağlık, zaman ve temel hayat tarzları açısından ebeveynlerin çocukları için ne ölçüde fedakârlık yaptığı (bencil ve bireyci olmayan) ve çocuklarıyla ilgilenme düzeyleri (koruyucu, özverili, fedakâr, geliştiren ebeveyn) yer almaktadır. Holden & Miller'in (1999) tablosunda koruyucu ebeveyn tutumlarına karşılık gelen bu faktör Durkheim'in (1955) değer üretilip aktarmayı sağlayan terbiye eden, Cüceloğlu'nun (2017) geliştiren ebeveyn ve Yıldırım'ın (2013) nitelikli beraberlik olarak adlandırdığı davranışlarla ilgilidir.

Ebeveyn egosu faktöründe ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinde kendi ideal, hedef, istek ve hayallerini öne çıkarmaları ele alınmıştır. Mükemmellik kaygısıyla sürekli çocuklarını kıyaslayan, yarıştıran ve hedefler koyan ebeveyn tutumları (otoriter, baskıcı, helikopter ebeveynlik) ve bu tutumların olası bazı olumsuz sonuçları ön plandadır.

Baumrind (1966, 1971) ve Holden & Miller'in (1999) otoriter ve baskıcı kategorisinde yer alan bu tutumlar aynı zamanda helikopter ebeveyn olarak adlandırılan davranışlarla da ilişkilidir. Geleneksel toplum aile yapısında genellikle gözlenen çocukların kişiliğine yönelik otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumları modern ve dijital toplumda farklı bir biçime evrilerek çocukların eğitimi, gelişimi ve kariyerine yönelik otorite kurma/baskı oluşturmaya yönelik ebeveyn egolu tutumlara dönüşmüştür. Yılmaz & Büyükcebeci (2019) yaptıkları çalışmada helikopter ebeveynliğini psikoloji kavramlarıyla birlikte ele almışlardır ve araştırmalarında çocukların temel yaşam becerilerinin gelişmesinde bu tutumun olumsuz etki ettiği görülmüştür.

Çocuk merkezli ebeveyn faktörü ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinde ölçüyü ve dengeyi oluşturmama ve tutarsız davranma eğilimlerine yöneliktir. Çocuklarının hatalarını görmezden gelen, kabullenmeyen, sorunlar için başkalarını suçlayan ebeveyn davranışlarını (aşırı koruyucu, savunucu, çocuk merkezli), bu davranışların çocuklarda yol açacağı muhtemel olumsuzlukları (sosyal uyum bozucu işlev) ve çocuklarına örnek davranışlar sergileyip toplumsal değerleri içselleştirmelerini sağlama yerine, çocukları için kendi imkânlarının üstünde harcamalar yapan (çok pahalı telefon, kıyafet almak gibi) ve bu şekilde çocuklarının daha iyi yetişeceğine inanan ölçsüz ebeveyn davranışlarını içermektedir. Bu faktör Holden & Miller'in ebeveyn tutumları meta analiz tablosunda aşırı koruyucu, savunucu ve çocuk merkezli tutumlar tanımlarına uyumludur. Ayrıca Kağıtçıbaşı'nın (2019) geleneksel-modern çocuk yetiştirme davranışlarının sentezinden oluşturduğu psikolojik/duygusal bağlılık çocuk yetiştirme modelinin sadece duygusal boyutuyla ilgilidir. Burada çocuklarıyla gerekenden fazla duygusal bağ oluşturan ebeveynler psikolojik bağlılığı, kişisel özerkliği ve sorumluluk/norm sahibi çocuklar yetiştirmeyi göz ardı etmektedir.

Sorumluluk faktörü çocuk yetiştirirken eğitimden (terbiye etme) ziyade çocuğun isteklerini karşılamayı merkeze alan, tüketim ve gösteri odaklı ebeveyn davranışlarıyla (izin verici, gevşek) ilgilidir. Çocukların özbakım becerileri kazanmasının, sosyal davranışları içselleştirmesinin ve ahlaki değerleri özümsemesinin ihmal edildiği bu tutumlarda çocukların her istediğini alarak onları mutlu edeceğine inanan ebeveyn davranışları ve bu davranışların muhtemel olumsuz bazı sonuçları vardır. Baumrind'in (1966, 1971) izin verici ebeveyn ve Holden & Miller'in (1999) tablosunda gevşek ebeveyn tutumlarında irdelenen bu özellikler çocukların sosyal davranışları, ahlak/norm kurallarını içselleştirmesi ve sorumluluk almasında negatif etki oluşturmaktadır. Sümer ve diğerlerinin (2010) meta analiz çalışmasında izin verici ebeveyn tutumlarının çocuklarda ve ergenlerde bazı olumsuz sonuçlara yol açtığı görülmüştür. Durkheim'in (1955) terbiye etmeye, sosyal benliği güçlendirmeye ve ahlaki gelişim sağlamaya yönelik tutumları içeren sosyalleşmenin/sosyalleştirmenin (toplumsallık) ebeveynlerce içselleştirilmemesi birey ve toplum açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Türkiye'de yapılan bazı orijinal (uyarlama olmayan) ölçek geliştirme çalışmalarında Ogelman & Özyürek (2021) istedik ve istenmeyen tutumlar şeklinde iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Kürüm & Ekşi'nin (2022) çalışmasında duygu, düşünce ve davranış olarak üç faktör vardır. Demir'in (2016) çalışmasında aile içi iletişimde sosyal medya etkisi dört faktör üzerinden yapılandırılmıştır. Yaman ve diğerleri (2018) ise çocuk yetiştirilmesinde manevi baş etme stratejilerine yönelik tek faktör üzerinden araştırmalarını yürütmüşlerdir. Bu çalışmada ise yedi faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada geliştirilen "*Ebeveyn Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği*" ailenin sosyalleştirme ve değer aktarma işlevi bağlamından yola çıkarak ve konunun sosyolojik boyutu da gözetilerek hazırlanmıştır. Ölçek maddeleri ilgili literatürü

de dikkate alarak oluşturulan ve ebeveynlerin ideal, olumlu ve olumsuz davranışlarını da içeren çok boyutlu ve kapsamlı bir yapıdadır. Yapılan analiz sonucunda da istatistiksel açıdan geçerliği ve güvenilirliği yüksek bir ölçme düzeyine ulaşılmıştır. Böylece ebeveyn davranışlarına yönelik tutumlarla ilgili yapılacak bilimsel çalışmalarda kullanılabilir geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış bir ölçek elde edilmiştir.

Kaynakça

- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aydın, M. (2011). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Kadim yayınları.
- Ayhan, H. & Öztürk, E. (2021). Dijital dünyada ebeveyn olmanın görünürde normal bir yansıması olarak paylaşılan ebeveynlik (sharenting): geleneksel bir derleme. *Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med*, 18(2), 165-77.
- Baumrind, D. (1971). Harmonious parents and their preschool children. *Developmental Psychology*, 4(1), 99-102.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2004). Constructing variables. *Handbook of data analysis*, 17-34.
- Canatan, K. (2013). Aile Sosyolojisi: kavramları, perspektifi ve gelişimi. (K. Canatan & E. Yıldırım Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde (ss. 15-30). İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceka, A., & Murati, R. (2016). The role of parents in the education of children. *Journal of Education and Practice*, 7(5), 61-64.
- Coşkun, H. (2018). Modernleşme Sürecinde Ailede Kimlik. (Öğük Ed.). *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar* içinde, (ss. 255-278). Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2017). *Geliştiren Anne-Baba*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çabuk-Kaya, N. (2012). *Aile ve Çocuk*. (A. Kasapoğlu & N. Karkiner Ed.), *Aile Sosyolojisi* içinde, (ss. 106-131). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çoban, A. & Bilgen, Z. ve diğerleri. (2021). Karşılaşılan duygusal ve davranışsal problemlerin ebeveyn tutumu ile ilişkisinin incelenmesi: içerik analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 4302-4335.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal medya kullanımı ve aile iletişimi: Çanakkale’de lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 9 (2): 27-50.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Durkheim, E. & Fouconnet, P. (1950). *Terbiye ve Sosyoloji*. (İ. M. Seydol, Çev.). Milli Eğitim Derleme ve Sosyal Bilimler Serisi. İstanbul: Sinan Neşriyat Evi.
- Giddens, A. & Sutton, P. W. (2021). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, B. (2019). *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gökler, R. & Atamtürk, E. (2021). Ebeveynlik rollerindeki değişim. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 151-177.
- Gökoğlu, S. (2022). Aile tutumlarının Z kuşağının değer yönelimleri üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. (Yüksek Lisans Tezi).
- Holden, G. W., & Miller, P. C. (1999). Enduring and different: a meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological Bulletin*, 125(2), 223.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *İnsan-Aile-Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, Aile ve İnsanın Gelişimi Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2021). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kırman, A. & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28-49.
- Krech, D. & Crutchfield, R. S. (1980). *Sosyal Psikoloji*. (E. Güngör Çev.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kürüm, B. & Ekşi, H. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: Ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (43), s. 135-167.
- Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual review of Psychology*, 51(1), 1-27.
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mead, G. H. (2021). *Zihin, Benlik ve Toplum*. (Y. Erdem, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Ogelman, H. & Özyürek, A. (2021). Anne-baba tutum ölçekleri (4-12 yaş): geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(1), 1-16.
- Özensel, E. (2023). Değişen aile değişmeyen aile değerleri. *Sosyoloji Divanı*, 11 (21), 13-29.
- Öztürk, A. (2019). Doğu-İslam dünyasında ailenin sosyo-politik temelleri ve sosyolojik dönüşümü üzerine. *Çeşm-i Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 6(1), 2-18.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi
- Özyürek, A & Nehir, G. (2021). Ergenlerde ahlaki olgunluk, aile aidiyeti ve ergen-ebeveyn ilişkilerinin incelenmesi . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 247-265 .
- Santrok, J. W. (2021). *Yaşam Boyu Gelişim, Gelişim Psikolojisi*. (G. Yüksel, Edt. M. Sayıl, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sertelin, Ç. (2003). Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonlarıyla ilişkisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. (Yüksek Lisans Tezi). 05.10.2024 tarihinde YÖK TEZ kataloğundan erişildi.
- Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E. & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tabachnick, B. & Fidell, L. (2001). *Using Multivariate Statistics*. Allyn & Bacon, Needham Heights, MA.
- Tacoğlu-Poyraz, T. (2020). Türkiye’de aile. (N. G. Ergen Ed.). *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı* içinde (ss. 143-182). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Akademi.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. & Sears, D. O. (2015). *Sosyal Psikoloji*. (A. Dönmez Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Yaman, K. G., Sanver Gürsoy, H., Canel, A. N., & Ekşi, H. (2018). Maternal Spiritual Coping Scale: Development and validation. *Spiritual Psychology and Counseling*, 3, 9–21.

- Yılmaz, H. & Büyükcebeci, A. (2019). Bazı pozitif psikoloji kavramları açısından helikopter ebeveyn tutumlarının sonuçları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 707-744.
- Yıldırım, E. & Yıldırım, E. (2013). Aile içi ilişkiler ve iletişim. (K. Canatan & E. Yıldırım Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde (ss. 139-152). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2013). Toplumsal değişme sürecinde aile. (K. Canatan & E. Yıldırım Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde (ss. 121-138). İstanbul: Açılım Kitap.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.